

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

Factors Affection the Propagation of Buddhism in Indonesia

ไพฑูรย์ ตรึงเที่ยง¹, เกษมชาติ นเรศเสนีย์², ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์³

Paitoon Trongtiang¹, Kasemchart Naressenie², Panuwat Pakdeewong³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ดำเนินการโดยสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารองค์การชาวพุทธจำนวน 13 รูป/คน (2) พระธรรมทูต จำนวน 14 รูป โดยการสนทนากลุ่ม มีจำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน (2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จำนวน 4 คน และ (3) กลุ่มนักวิชาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความ การวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นพุทธศาสนิกชนในประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 400 คนประกอบไปด้วย (1) เมืองบันดุง จังหวัดชวาตะวันตก จำนวน 14 คน (2) เมืองเมดาน จังหวัดสุมาตราเหนือ จำนวน 186 คน และ (3) เมืองจาการ์ตา เขตนครหลวงพิเศษจาการ์ตา จำนวน 200 คน ซึ่งเลือกมาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน และการสุ่มอย่างง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และสถิติประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยใช้วิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย 2 ปัจจัย ดังนี้ (1) ปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ ด้านเครือข่ายทางสังคม ($\beta = .216$) ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ($\beta = .340$) และด้านวัฒนธรรม ($\beta = .150$) (2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ ด้านทักษะความสามารถองค์การ ($\beta = .135$) ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ ($\beta = .118$) และด้านการจัดการบุคลากร ($\beta = .102$) โดยทั้งสองปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียได้ร้อยละ 64.90 ($R^2 = .649$) อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

คำสำคัญ : ปัจจัยที่ส่งผล, รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ประเทศอินโดนีเซีย

¹ รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

² อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

³ อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹ Doctor of Philosophy Program in Public Administration Valaya alognkorn Rajabhat University

² Teacher Program in Public Administration Valaya alognkorn Rajabhat University

³ Teacher in Faculty of Education Naresuan University

Abstract

The objectives of this research were to study the factors affecting the propagation of a Buddhism model in Indonesia. This study combined qualitative and quantitative research. The qualitative research was conducted by structured interviews of 27 key informants, divided into 2 groups: (1) 13 Buddhist organizations / person (2) 14 monks of Dhammaduta. Moreover, the group discussions tool was conducted by 9 experts consisting of (1) 3 Buddhist missionaries, 2) 4 foreign missionaries, and 3) 2 academicians in propagation. They were chosen by purposive sampling. The data were analyzed by means of content analysis and interpretation. The quantitative research was conducted by a sample of 400 Buddhists in Indonesia, consisting of (1) 14 Buddhists in Bandung city, West Java, (2) 186 Buddhists in Medan city, Northern Sumatra province, and 200 Buddhists in Jakarta city of The Jakarta Metropolitan Municipality. They were selected by proportional stratified random sampling and simple random sampling. The data were collected by using a 5-level rating scale questionnaire and the statistics consisted of percentage, mean, standard deviation and to test the hypothesis of the research using stepwise regression analysis. The research findings were as follows : The factors affecting the propagation of Buddhism in Indonesia revealed that there were 2 factors composed of (1) the factor Indonesia context; composed of 3 variables of social network ($\beta = .216$), the livelihood ($\beta = .340$), and culture ($\beta = .150$) (2) the factor of management; composed of 3 variables of organization capacity ($\beta = .135$), organization strategy ($\beta = .118$), and personnel management ($\beta = .150$). These 2 factors could explain 64.90 percent ($R^2 = .649$) of the variation of the propagation of Buddhism in Indonesia at a statistical significance level of .05.

Keywords : The factors affecting, Buddhism Propagation Model, Indonesia

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยโลกมากกว่า 2600 ปีแล้วนับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีอายุกาลที่ยืนยาวนาน ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ได้ คือ มีการเผยแผ่สืบทอดในหมู่พุทธบริษัททั้งสี่กลุ่ม อันได้แก่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ร่วมกันเผยแผ่หลักธรรมคำสอนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ผู้ที่ยังไม่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการรักษาศรัทธาของผู้ที่มีความศรัทธาอยู่แล้ว ให้มีความมั่นคงหนักแน่น

ยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำของพุทธศาสนิกชน ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553) ทั้งนี้ นอกจากพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เกิดมีความมั่นคงภายในประเทศแล้ว การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาไปสู่ประเทศอื่น ก็เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อการดำรงอยู่และการแพร่กระจายหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น จะส่งผลให้

พุทธศาสนิกชนในประเทศต่างๆ จะได้รับรู้ถึงแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอน อันจะส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง และเกิดความมั่นคงในโลกสืบไป

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ได้ดำเนินการแบ่งภารกิจออกเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 เรียกว่า "ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พุทธศักราช 2550" ใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่ถูกแยกออกจากกรมการศาสนาในปีพุทธศักราช 2545 เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555)

ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น ได้มีการสร้างวัดพุทธประทีป ณ ประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2507 การนี้ กรมการศาสนาได้ขออนุมัติคณะรัฐมนตรีจัดตั้งโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในวัดที่จัดตั้งในต่างประเทศ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติในหลักการให้กรมการศาสนา จัดตั้งสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ภายใต้ความร่วมมือของฝ่ายสงฆ์ทั้งสองนิกาย (สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ฝ่ายธรรมยุต, 2550) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อเลือกเฟ้นและฝึกอบรมพระสงฆ์ไทย ให้สามารถประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อเผยแผ่เกียรติคุณของชาติไทย เพื่อส่งเสริมทางด้านจิตใจแก่คนไทยในต่างประเทศ และเพื่อให้เกิดศาสนสัมพันธ์อันดี ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับองค์การศาสนาอื่น

สำหรับในประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศหนึ่งที่คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่

พระพุทธศาสนา ซึ่งจากสภาพของประเทศที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกาะกว่า 17,508 เกาะ มีพื้นที่เป็นทะเลมากกว่าพื้นดิน มีประชากรประมาณ 245 ล้านคน โดยชาวอินโดนีเซีย ร้อยละ 87 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 10 นับถือศาสนาคริสต์ (ศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนท์ ร้อยละ 6 และศาสนาคริสต์นิกายแคทอลิก ร้อยละ 3.5) ที่เหลืออีกร้อยละ 3 นับถือศาสนาฮินดูและพุทธ ซึ่งแบ่งสัดส่วนได้คือร้อยละ 1.8 นับถือศาสนาฮินดู และร้อยละ 1.2 นับถือศาสนาพุทธ (เพ็ชรี สุมิตร, 2552)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่ในอดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่ในอินโดนีเซีย คือโบโรบูดูร์หรือบรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (Kedu) ในภาคกลางของชวา (เพ็ชรี สุมิตร, 2552) ต่อมาเมื่ออิสลามได้ขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียในปีพุทธศักราช 2012 นับตั้งแต่นั้นชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งต่อมาในภายหลังยังมีพุทธศาสนิกชนส่วนหนึ่งที่พยายามรักษารัศมีนิยมปฏิบัติของชาวพุทธ ด้วยการสวดมนต์ตามสถานที่สำหรับสวดมนต์ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ ทั้งนี้ ชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซียที่อาศัยอยู่ในชนบทจะเป็นชาวชวาเป็นส่วนใหญ่ และชาวจีนส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ซึ่งถึงแม้ว่า จะเป็นพุทธที่ผสมผสานกับความเชื่อของบรรพบุรุษคือลัทธิเต๋าและขงจื้อก็ตาม การนี้ ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย จึงจะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่เจ้าของประเทศโดยตรง

รัฐบาลไทยได้จัดส่งพระธรรมทูตไปเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512 กว่า 48 ปีของการดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทย (สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศฝ่ายธรรมยุต,

2550) ผลจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียสามารถจัดเป็นด้านศาสนวัตถุ มีการสนับสนุนสร้างวัดในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ด้านศาสนบุคคล มีองค์กรคณะสงฆ์พุทธเถรวาท 3 องค์กร ได้แก่ คณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย (STI) คณะสงฆ์สังฆะอาลุง (SAGIN) และคณะสงฆ์พระพุทธไทย (STT) และยังมีชาวพุทธส่วนหนึ่งที่ไม่เป็นพระสงฆ์แต่ดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการจัดตั้งเป็นวัดเป็นสมาคม เป็นมูลนิธิซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก องค์กรต่างๆ ที่กล่าวมานี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านองค์กร บุคลากร ศาสนวัตถุ และจำนวนพุทธบริษัท

นอกจากคณะสงฆ์เถรวาทแล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ยังมีคณะสงฆ์มหายาน คณะสงฆ์ตันตระยาน พร้อมทั้งคณะสงฆ์จากประเทศต่างๆ หลายประเทศ ผลกระทบที่มาจากการมีองค์กรชาวพุทธหลายองค์กรการทำให้มีปัญหาระหว่างองค์กรชาวพุทธหลายประการเช่น การไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำเสนอหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ขัดแย้งกันทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน การดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ซ้ำซ้อนกันเพราะขาดการประสานงานระหว่างองค์กรชาวพุทธ และการไม่ให้ความร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธอื่นๆ เพราะคิดว่าไม่ใช่องค์กรชาวพุทธที่ตนเองเป็นสมาชิก เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนองค์กรชาวพุทธ ศาสนวัตถุ และพุทธบริษัทข้างต้น ย่อมแสดงถึงความเจริญและมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกเข้าไปอีกย่อมจะพบว่า หากไม่มีการบริหารจัดการในองค์กรและการประสานงานระหว่างองค์กรที่ดี ก็ย่อมเป็นสิ่งที่บั่นทอนความเจริญและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียด้วยเช่นกัน

ดังนั้นพระธรรมทูตโดยเฉพาะพระสงฆ์ไทย จึง ควรมีรูปแบบหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวอินโดนีเซียให้สามารถเข้าใจหลักธรรมและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง ซึ่งในการศึกษาค้างนี้ได้ ตั้งข้อสังเกตของประเด็นในการสร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประกอบไปด้วย นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรการพระธรรมทูตสอดคล้องกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียหรือไม่ และองค์การการเผยแผ่ของพระธรรมทูตเหมาะสมกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียหรือไม่ และรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเหมาะสมกับวัฒนธรรมอินโดนีเซียหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร
ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแยกเป็น 3 กลุ่ม
กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารองค์กรชาวพุทธ จำนวน 13 รูป/คน
กลุ่มที่ 2 พระธรรมทูต จำนวน 14 รูป
กลุ่มที่ 3 พุทธศาสนิกชนในประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 652,361 คน แบ่งตามจังหวัดและเขตการปกครองพิเศษ ประกอบด้วย
 - (1) เมืองบันดุง จังหวัดชวาตะวันตก จำนวน 21,061 คน
 - (2) เมืองเมดาน จังหวัดสุมาตราเหนือ จำนวน 300,499 คน
 - (3) เมืองจาการ์ตา เขตนครหลวงพิเศษจาการ์ตา จำนวน 330,801 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

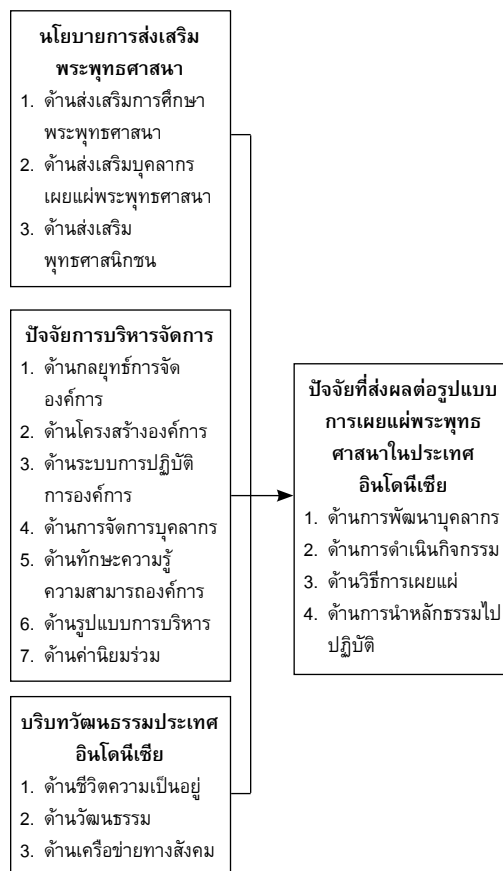
กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแยกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

(1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารองค์กรชาวพุทธ จำนวนทั้งสิ้น 13 รูป/คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และกลุ่มที่ 2 พระธรรมทูตรวมทั้งสิ้น 14 รูป ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

(2) การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มที่ 3 พุทธศาสนิกชน โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ดำเนินการการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยสุ่มเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified sampling) และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้วิธีแบบเจาะจง ซึ่งคัดเลือก 2 จังหวัดคือ จังหวัดชาตะวันตก จังหวัดสุมาตราเหนือ และคัดเลือกเขตปกครองพิเศษ 1 แห่ง คือ เขตนครหลวงพิเศษจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างกระจายไปทั่วจำแนกตามพื้นที่ ดังที่ตาราง 1

พื้นที่ศึกษา	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนตัวอย่าง (คน)
เมืองบันดุง		
จังหวัดชาตะวันตก	21,061	14
เมืองเมดาน		
จังหวัดสุมาตราเหนือ	300,499	186
เมืองจาการ์ตา		
เขตนครหลวงพิเศษ		
จาการ์ตา	330,801	200
รวม	652,361	400

3. กรอบแนวคิด

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ตัวแปร ประกอบไปด้วย

(1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ นโยบายการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และบริบทของประเทศอินโดนีเซีย

(2) ตัวแปรตาม ได้แก่ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านวิธีการเผยแผ่ และด้านการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยแยกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

(1) การวิจัยเชิงคุณภาพใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

(2) การวิจัยเชิงปริมาณใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการประกอบไปด้วย

(6.1) การเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

(1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ในประเทศอินโดนีเซีย ที่ต้องการสัมภาษณ์ เพื่อแจ้งความประสงค์ในการขอสัมภาษณ์ตามหัวข้อที่กำหนดพร้อมในการขอการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

(2) นัดหมายวัน เวลาและสถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ทั้งเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น

(3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่นัดหมาย

(4) ถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำมาประกอบการสรุปผลการวิจัยต่อไป

(6.2) การเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มที่ 3 ดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

(1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังในเมืองบันดุง เมืองเมดาน เมืองจาการ์ ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถามการวิจัย

(2) แจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มที่ 3 ตามจำนวนที่กำหนด

(3) ติดตามผลของแบบสอบถามเพื่อรับแบบสอบถามกลับคืน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจัดลำดับการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

(7.1) วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

(2) นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงในรูปแบบข้อความเพื่อง่ายต่อการแยกประเด็น

(3) ทำการวิเคราะห์และจัดแยกประเด็นตามกรอบแนวคิดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

(4) สังเคราะห์เนื้อหาความของข้อมูลที่ได้โดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีหลักที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

(5) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอ่านสรุปเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลแต่ละประเด็น โดยการสังเคราะห์เนื้อหา

(7.2) การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

(1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยการหาค่าสถิติร้อยละ

(2) วิเคราะห์ระดับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

(3) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยการทดสอบความสัมพันธ์ของนโยบายการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศอินโดนีเซีย ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยซึ่งแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ได้ดังนี้

4.21 - 5.00 หมายถึง มีระดับความคิด
อยู่ในระดับมากที่สุด

3.41 - 4.20 หมายถึง มีระดับความคิด
อยู่ในระดับมาก

2.61 - 3.40 หมายถึง มีระดับความคิด
อยู่ในระดับปานกลาง

1.81 - 2.60 หมายถึง มีระดับความคิด
อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.80 หมายถึง มีระดับความคิด
อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4) สถิติที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

(4.1) สถิติเชิงพรรณนา ในกรณีนี้ได้
ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ
แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยเพศ
อายุ และระดับการศึกษา อยู่ในเมืองเมดาน
ประเทศอินโดนีเซีย โดยใช้สถิติค่าร้อยละและ การ
หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
ในการวัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม
ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาใน
ประเทศอินโดนีเซีย

(4.2) สถิติถดถอยใช้สถิติวิเคราะห์การ
ถดถอยแบบขั้นตอน (Stepwise Regression
Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการ
เผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ผู้
วิจัยสรุปผลการวิจัยโดยภาพรวม ดังนี้

1. ปัจจัยด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแพร่
พระพุทธศาสนา (X_1) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม
ในด้านส่งเสริมบุคลากรการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
(X_2) และด้านส่งเสริมพุทธศาสนิกชน (X_3) มีความ
สัมพันธ์เชิงบวกกับรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธ
ศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y)

อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อนำปัจจัย
ด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
(X_1) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวมในด้านส่งเสริม
บุคลากรการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (X_2) และด้าน
ส่งเสริมพุทธศาสนิกชน (X_3) ไปสร้างสมการ
พยากรณ์รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาใน
ประเทศอินโดนีเซียได้ค่าสัมประสิทธิ์ของการ
พยากรณ์ปรับปรุง (R^2) ได้ร้อยละเท่ากับ 38.40 และ
มีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ
(a) เท่ากับ 2.300 โดยได้สมการพยากรณ์ในรูปแบบ
คะแนนดิบ คือ $Y = 2.300 + 0.292 (X_2) + 0.167$
(X_3) ส่วนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนน
มาตรฐาน คือ $ZY = 0.427 (X_2) + 0.280(X_3)$

2. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ(X_2) ที่ส่ง
ผลต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาใน
ประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้านทักษะ
ความสามารถองค์การ (X_4) ด้านกลยุทธ์การจัด
องค์การ (X_4) ด้านภาวะผู้นำองค์การ (X_5) ด้าน
ระบบการปฏิบัติการองค์การ (X_6) และด้านการ
จัดการบุคลากร (X_7) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรูป
แบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศ
อินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) อย่างมีระดับนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ .05 เมื่อนำปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
(X_2) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้าน
ทักษะความสามารถองค์การ (X_4) ด้านกลยุทธ์การ
จัดองค์การ (X_4) ด้านภาวะผู้นำองค์การ (X_5) ด้าน
ระบบการปฏิบัติการองค์การ (X_6) และด้านการ
จัดการบุคลากร (X_7) ไปสร้างสมการพยากรณ์รูป
แบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศ
อินโดนีเซียได้ค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์
ปรับปรุง (R^2) ได้ร้อยละเท่ากับ 49.70 และมีค่าคงที่
ของสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ (a)
เท่ากับ 1.487 โดยได้สมการพยากรณ์ในรูปแบบ
คะแนนดิบ คือ $Y = 1.487 + 0.154 (X_4) + 0.204$
(X_4) + 0.127 (X_5) + 0.090(X_6) + 0.073(X_7) ส่วน

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ $ZY = 0.216(X_8) + 0.285(X_4) + 0.159(X_9) + 0.112(X_6) + 0.110(X_7)$

3. ปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย (X_3) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้านเครือข่ายทางสังคม (X_{13}) ด้านชีวิตความเป็นอยู่ (X_{11}) และด้านวัฒนธรรม (X_{12}) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อนำปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย (X_3) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้านเครือข่ายทางสังคม (X_{13}) ด้านชีวิตความเป็นอยู่ (X_{11}) และด้านวัฒนธรรม (X_{12}) ไปสร้างสมการพยากรณ์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียได้ค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง (R^2) ได้ร้อยละเท่ากับ 60.20 และมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ (a) เท่ากับ 1.384 โดยได้สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ คือ $Y = 1.384 + 0.255(X_{13}) + 0.249(X_{11}) + 0.182(X_{12})$ ส่วนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน $ZY = 0.328(X_{13}) + 0.410(X_{11}) + 0.229(X_{12})$

4. ปัจจัยด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (X_1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (X_2) และปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย (X_3) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้านเครือข่ายทางสังคม (X_{13}) ด้านชีวิตความเป็นอยู่ (X_{11}) ทักษะความสามารถองค์การ (X_8) ด้านวัฒนธรรม (X_{12}) ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ (X_4) และด้านการจัดการบุคลากร (X_7) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อนำปัจจัยด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (X_1) ปัจจัยด้านการ

บริหารจัดการ (X_2) และปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย (X_3) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวม (Y) ในด้านเครือข่ายทางสังคม (X_{13}) ด้านชีวิตความเป็นอยู่ (X_{11}) ทักษะความสามารถองค์การ (X_8) ด้านวัฒนธรรม (X_{12}) ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ (X_4) และด้านการจัดการบุคลากร (X_7) ไปสร้างสมการพยากรณ์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียได้ค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุง (R^2) ได้ร้อยละเท่ากับ 64.90 และมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ (a) เท่ากับ 1.147 โดยได้สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ คือ $Y = 1.147 + 0.168(X_{13}) + 0.207(X_{11}) + 0.096(X_8) + 0.119(X_{12}) + 0.084(X_4) + 0.068(X_7)$ ส่วนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ $ZY = 0.216(X_{13}) + 0.340(X_{11}) + 0.135(X_8) + 0.150(X_{12}) + 0.118(X_4) + 0.102(X_7)$

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย โดยอภิปรายถึงปัจจัยด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านบริบทประเทศอินโดนีเซีย ที่ส่งผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวมในด้านเครือข่ายทางสังคม ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ทักษะความสามารถองค์การ ด้านวัฒนธรรม ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ และด้านการจัดการบุคลากรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียโดยภาพรวมอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 อาจเนื่องจากชาวพุทธอินโดนีเซียมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแบบมหายานและตันตระยานเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้วเมื่อมาศึกษาพระพุทธศาสนาเถรวาท

แบบไทยจึงมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของภิกษุณีปัญญสิมา พิทยรัง ษฤษฎ์ (2552) ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาขององค์กรพุทธธ่อจีในไต้หวัน ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบของการจัดองค์กรที่มีหลายด้าน และ มีความสัมพันธ์กันหลายลักษณะ องค์กรพุทธธ่อจี จึงมีเครือข่ายหลายชั้น ในเครือข่ายมีการสร้างสาย สัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงผู้คนอย่างกว้างขวาง โดยผ่าน พื้นที่ปฏิสัมพันธ์หลากหลาย อาทิ ความสัมพันธ์ แบบบุคคล ความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม ความ สัมพันธ์ผ่านสื่อ นับเป็นกลไกในการขับเคลื่อน กระตุ้นและประสานผู้คนให้มาทำความดีร่วมกันได้ อย่างมีพลัง และด้วยระบบประสานงานที่มี ประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายของธ่อจีมีความ แน่นแฟ้นและยึดโยงกันอย่างทั่วถึง และสอดคล้อง กับงานวิจัยของพระครูอาทรปริยัติสุธี ทุมสิงห์ (2553) ได้ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราช ญาณวิสิฐ(เสริมชัย ชยมงฺคโล) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระ ราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) นั้นมีรูปแบบ และวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมที่หลากหลายเพื่อโน้มน้าวบุคคลให้ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าและ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชีวิตของ ตนเองและสังคม โดยใช้วิธีการทั้งการปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม การแสดงพระธรรมเทศนา การ ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม เป็นต้น โดยดำเนินการ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อ ผสม โดยมีเทคนิคในการเผยแผ่ เช่น การสนทนา การถามตอบ การโน้มน้าวจิตใจ การปฏิบัติตนให้ เป็นแบบอย่าง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียใน ครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแบ่งออก เป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จัดยุทธศาสตร์การเผยแผ่

ในอำนาจการบริหารจัดการองค์การพระ ธรรมทูตไทยในประเทศอินโดนีเซียที่ต้องเกี่ยวยัง กับประเด็นที่อำนาจการบริหารวัดอยู่ที่กรรมการ มูลนิธิ และผู้ที่เป็นกรรมการมูลนิธิได้ต้องเป็นผู้ถือ สัญชาติอินโดนีเซีย สิ่งที่พระสงฆ์ไทยที่จะต้อง ปฏิบัติได้ในการบริหารงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศอินโดนีเซียได้คือ 1) ต้องมีปฏิปทาเป็น ที่ศรัทธาเลื่อมใสของชาวพุทธอินโดนีเซีย 2) ต้อง ไม่มีความขัดแย้งกับคณะกรรมการมูลนิธิ และ 3)ต้องเข้าไปเป็นกรรมการมูลนิธิปัญหาที่ได้พบใน การบริหารงานวัดของพระสงฆ์ไทยในประเทศ อินโดนีเซียก็คือ เมื่อพระสงฆ์ไทยไปจำพรรษาใน วัดต่างๆ แล้ว สร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับ ประชาชนได้แล้วเมื่อต้องการนำวัดที่ตนเองพัฒนา มาอยู่ภายใต้สังกัดของคณะสงฆ์ไทยแต่คณะ กรรมการมูลนิธิไม่เห็นชอบด้วยก็ไม่อาจนำมาขึ้น สังกัดคณะสงฆ์ไทยได้ แต่ในทางกลับกันหากคณะ กรรมการมูลนิธิเห็นชอบที่จะนำวัดไปขึ้นกับสังกัด คณะสงฆ์ใด ก็สามารถทำได้ตามกฎหมาย มีวัด หลายวัดในประเทศอินโดนีเซียได้ประกาศไม่ได้อยู่ ภายใต้การดูแลของนิกาายสงฆ์ในประเทศ อินโดนีเซียแต่บริหารจัดการกันโดยกรรมการมูลนิธิ เมื่อมีกิจกรรมทางศาสนาที่อาศัยการอาราธนาพระ สงฆ์ในนิกาายที่ตนเองศรัทธาไปเป็นประธานในพิธี ต่างๆ เป็นครั้งคราวไป ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า อำนาจในการบริหารงานวัดในอินโดนีเซียขึ้นตรง ต่อคณะกรรมการมูลนิธิเป็นที่สูงสุด และผู้ที่จะเป็น กรรมการมูลนิธิได้นั้นจะต้องเป็นผู้ถือสัญชาติ อินโดนีเซียเท่านั้น

2. พัฒนาคณะ

(1) พระธรรมทูตไทย ควรดำเนินการ พัฒนาเรื่องภาษา คณะสงฆ์ไทยยังขาดการเพิ่ม จำนวนพระสงฆ์ที่เป็นที่ตั้งศรัทธาของชาวพุทธใน ประเทศอินโดนีเซีย สาเหตุสำคัญคือ จำนวนพระ ธรรมทูตไทยที่มีความสามารถในด้านภาษา

อินโดนีเซียที่จะนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีจำนวนน้อย แต่ละปีที่มีพระธรรมทูตไทยที่สำเร็จจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศไปปฏิบัติงานในประเทศอินโดนีเซียแล้วแล้วแต่ต้องไปเริ่มต้นเรียนรู้ภาษาอินโดนีเซียใหม่ทั้งหมด

(2) พระธรรมทูตชาวต่างชาติ ควรดำเนินการอำนวยความสะดวกในการศึกษาหลักพระพุทธศาสนา ตามระบบการศึกษา เพราะชาวอินโดนีเซียที่ประสงค์จะบวชเป็นพระสงฆ์นั้นมีเป็นจำนวนน้อย และเมื่อจะบวชก็มีความยากลำบากในกฎของคณะสงฆ์ไทยที่ในอดีตนั้นยังไม่มีพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์พระธรรมทูตไทยในประเทศอินโดนีเซีย และหากจะนิมนต์พระอุปัชฌาย์จากประเทศไทยไปให้การอุปสมบทในประเทศอินโดนีเซีย พระอุปัชฌาย์รูปนั้นต้องได้รับการอนุญาตจากมหาเถรสมาคมก่อนหรือในกรณีที่กุลบุตรชาวอินโดนีเซียต้องการเดินทางอุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์ในประเทศไทย พระอุปัชฌาย์รูปนั้นต้องมีความเข้าใจในภาษาอินโดนีเซียและกุลบุตรรูปนั้นต้องอยู่จำพรรษากับพระอุปัชฌาย์เป็นเวลา 5 พรรษาแล้วจึงจะกลับไปจำพรรษาที่ประเทศอินโดนีเซียได้ กฎเกณฑ์ต่างๆเหล่านี้เป็นการกำหนดขึ้นมาเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์ไทยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็เป็นกำหนดให้การขยายจำนวนพระสงฆ์ชาวอินโดนีเซียในสังกัดของคณะสงฆ์ไทยเป็นไปอย่างล่าช้า ส่งผลต่อการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียในภาพรวม

3. หลักสูตร

ด้านหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยยังไม่มีจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากยังไม่มีการแปลหลักสูตรจากภาษาไทยเป็นภาษาอินโดนีเซีย จึงยังไม่สามารถนำหลักสูตรจากประเทศไทยไปเปิดการเรียนการสอนได้ การพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาเมื่อมีการเปิดการเรียนการสอนเป็นภาษา

อินโดนีเซียแล้วจะพบกับปัญหาการขาดอาจารย์ผู้สอนและอาจารย์ผู้ตรวจข้อสอบเป็นภาษาอินโดนีเซีย

ข้อเสนอแนะการนำนโยบายไปปฏิบัติ

1. ชัดเจนในหลักการและวิธีการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบทนั้น บางหมู่บ้านที่มีชาวพุทธอยู่เป็นจำนวนน้อย พระธรรมทูตชาวอินโดนีเซียได้ดำเนินการสร้างสถานที่สวดมนต์ไว้ให้ชาวพุทธสวดมนต์ก่อน จากนั้นเมื่อมีจำนวนชาวพุทธมากขึ้นจึงรวมกันสร้างเป็นวัดขึ้นในหมู่บ้านนั้น โดยมีการบริจาคทรัพย์ในการสร้างวัดและจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อระดมทุนในการสร้างวัดหลายวัดในชนบทเกิดจากการบริจาคทรัพย์จากชาวพุทธเชื้อสายจีนโดยผ่านพระธรรมทูตชาวอินโดนีเซีย เป็นข้อสังเกตที่เห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถขยายไปสู่ชนบทในอินโดนีเซียได้อีกมาก

2. ใช้ศรัทธาพุทธศาสนิกชน วัฒนธรรมของชาวอินโดนีเซีย ที่พระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถขยายได้นั้น มาจากวัฒนธรรมชาวพุทธท้องถิ่นของอินโดนีเซียที่เคยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และได้กระจายกันอยู่ตามชนบทที่ห่างไกลในเกาะต่างๆ เช่นบรรพบุรุษ เขมรหายน ดันตระยาน ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า ซึ่งตามชนบทที่ห่างไกลในเกาะต่างๆ เช่นเกาะชวา เกาะสุมาตรา เกาะกาลิมันตัน เกาะชวา เกาะสุมาตรา เกาะกาลิมันตัน ส่วนในเมืองใหญ่ๆ จะมีชาวพุทธที่นับถือศาสนาดั้งเดิม ตามวัฒนธรรมความศรัทธาอย่างสูงของชาวพุทธอินโดนีเซียต่อพระสงฆ์ไทย อาจเป็นสาเหตุของวิกฤติศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในภาพรวมได้ ประกอบไปด้วย ความใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม รบกวณศรัทธาชาวพุทธในปีจายส์กินสมณะสาธูป เมื่อพระสงฆ์รูปนั้นลาลึกษา ความคุ้นชินกับความเชื่อดั้งเดิมและยังไม่เข้าใจในแนวปฏิบัติในกายเถรวาท และการบริหารจัดการวัดในแนวทางพุทธพาณิชย์ เนื่องจากส่วนมากในเมืองใหญ่ๆ จะมีชาวพุทธที่นับถือศาสนาดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ เช่น

มหายาน ต้นตระกูล ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า ซึ่งประชาชนกลุ่มนี้จะมีความเชื่อความศรัทธาในเรื่องการบริจาดทานเป็นความเชื่อดั้งเดิมอยู่แล้ว

3. ขยายปริมาณบุคลากรเผยแผ่ จากการที่พระสงฆ์ขาดการพัฒนาในเรื่องของภาษาอินโดนีเซียที่ลึกซึ้งพอที่จะแสดงธรรมให้ชาวพุทธเข้าใจได้ พระสงฆ์ชาวอินโดนีเซียมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอที่จะส่งไปประจำตามวัดในชนบท อีกทางเลือกหนึ่งคือ มีการอบรมฆราวาส (บัณฑิตะ) ให้มีความรู้ความสามารถในพระพุทธศาสนาและออกไปประจำตามหมู่บ้านชนบท นำพาชาวพุทธปฏิบัติศาสนกิจและแสดงธรรมได้ และพัฒนาเยาวชนวัยรุ่นช่วยปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบทได้จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยถึงรูปแบบการบริหารจัดการองค์การของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย (STI) เป็นการจัดองค์กรเป็นนิกายเถรวาทโดยเฉพาะ ในประเทศอินโดนีเซีย

2. ควรทำการวิจัยในการบริหารจัดการองค์การของคณะสงฆ์สังฆาภูกุงอินโดนีเซีย (SAGIN) เป็นการรวมตัวกันของนิกายชาวพุทธ 3 นิกายคือ นิกายมหายาน นิกายต้นตระกูลและนิกายเถรวาทในประเทศอินโดนีเซีย

3. ควรศึกษาการบริหารจัดการองค์การชาวพุทธวาลูบี (WALUBI) ที่มีการรวมตัวกันขององค์การชาวพุทธอินโดนีเซีย 13 องค์การ ในประเทศอินโดนีเซีย

4. ควรศึกษาหลักธรรมที่มาประยุกต์ใช้ต่อการดำเนินชีวิตในประเทศอินโดนีเซีย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยผลเอกรา.เกษมชาติ นเรศเสนีย์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำอันเป็นคุณประโยชน์ต่องานวิทยานิพนธ์ จนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์สำเร็จจุล่งได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- พระครูอาทรปริยัติสุธี ทุมสิงห์. (2553). *ศึกษาการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- เพ็ชรี สุมิตร. (2552). *ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย.
- ภิกษุณีปัญญสิมา พิตยรังษะญ์. (2552). *ศึกษาวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาขององค์กรพุทธนิกายในไต้หวัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *ประวัติความสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2555). *ยุทธศาสตร์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศธรรมยุต. (2550). *พระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) รุ่นที่ 13*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แผนศพรินทร์ตั้งเซ็นเตอร์ จำกัด.